

Slovo k povzbuzení na středu 20. května 2020 ...
Biblická čtení: Sk 17,15.22 - 18,1; Ž 148; Jan 16,12-15

Milé sestry, milí bratři,

pokračujeme v pokusech o rozjímání nad prvním čtením.

Jsme stále spolu s apoštolem Pavlem na jeho druhé velké misijní cestě, na přelomu čtyřicátých a padesátých let 1. století. Tentokrát přicházíme spolu s Pavlem z Makedonie, konkrétně z Filip, přes Soluň a Berou do samotného srdce Řecka, do Atiky, přímo do Atén.

Atény byly metropolí jak řecké vzdělanosti a kultury – právě zde působili ti největší filozofové, Sokrates, Platon i Aristoteles, tak i metropolí řeckého pohanství – v Aténách byly nejdůležitější řecké chrámy a město tak právem bylo nazváno „městem plným model“.

Sem tedy, jak nám říká začátek dnešního biblického úryvku, přichází Pavel, aby i zde hlásal evangelium. Nejprve tak činí, jako obvykle, u aténských židů v jejich synagóze. V ní jsou přítomni i někteří pohané mající víru v jediného Boha, mezi nimi i „někteří z filozofů“, nespíš epikurejského a stoického ražení. Právě ti pak vyzvou Pavla, aby šel s nimi a promluvil přímo na Areopagu (to obsahovaly verše, které dnešní úryvek přeskočil).

Areopag je skalnatý pahorek v Aténách, poblíž hlavní aténské agory. Pahorek velmi významný, neboť mimo jiného – sídlila zde i nejvyšší soudní rada – sloužil jako místo ke shromažďování, řečnění, různému disputování a tím pádem také k filozofování. A to měli Aténané zvláště rádi. Pavel přichází a pronáší svou slavnou řeč, nazvanou právě Řeč na Areopagu. Její text ze Skutků apoštolů je zde i vytesán na jedné kamenné desce (a přenechejme biblistům jejich známou otázkou, nakolik tuto řeč přesně takto Pavel pronesl, či nikoliv, na tom až zas tak nesejde, protože Nový zákon ji prostě Pavlovi do úst vkládá a v každém případě je tato řeč součástí Božího slova)

Tato apoštolova řeč, v mnohém odlišná od jiných jeho řečí a kázání, je nesmírně zajímavá a důležitá. Platí za biblický, novozákonní prototyp vyjádření vztahu mezi křesťanstvím a předkřesťanskou filozofií, mezi křesťanstvím a předkřesťanskými, pohanskými náboženskými představami. Pavel tuto předkřesťanskou moudrost ve své řeči označuje za hledání „neznámého boha“, ba dokonce za „zbožnost“.

Tento Pavlův postoj vyplývá ze základního vyznání, že stvořitelem všeho je Bůh, že svět není duální, není tvořen a držen věčným svárem mezi dobrým (božským) a zlým (d'ábelským) principem. Za vším a tím pádem i ve všem, co je, je tajemně ale reálně přítomen dobrý Bůh. Především za vším dobrým, krásným a pravdivým je vnímatelně přítomen, protože tyto vlastnosti jsou dokonalému Bohu nejpodobnější, a proto také vlastnostmi plně uskutečněného konkrétního bytí, jsoucna v jemu příslušné dokonalosti. Bytí, dobro, krása, pravda a zejména řád (tím zvláště byla antická moudrost fascinovaná) jsou tak odleskem Boha samotného, Boha, který je nejvyšším dobrem, největší krásou, nejjasnější pravdou a řádem sám v sobě, a proto i dárce veškerého řádu ve světě. Poznáváním bytí, jeho dobroty, krásy, pravdivosti a řádu tak dochází člověk k nějakému, byť třeba jen mlhavému a zmatenému, poznání Boha samotného. Uctíváním Boha i takto nedokonale poznávaného a všemožně chápaného uctívá člověk vždy nějak již pravého jediného Boha, i když si ho představuje třeba jen jako „neznámého boha“.

Na to vše Pavel ve své řeči navazuje a zvěstuje Krista, Syna Božího jako onoho „neznámého boha“, který je jedinou cestou k pravdivému a od všech nánosů očištěnému poznání Boha samotného. Kristus je ten „neznámý bůh“, poznávaný matně již skrze stvoření, protože je to přeci on, Syn, tvůrčí Slovo Otcovo, skrze kterého Bůh Otec stvořil svět. „Stopa Syna“ – třeba jako dobro, krása či řád stvořeného – je proto v celém světě nalezitelná a rozpoznatelná.

Z toho důvodu už také raná církev – především počínaje svatým Justinem, „filozofem a mučedníkem“ poloviny 2. století – učí, že vše dobré, pravdivé, krásné, řádné na filozofickém poznání i předbiblických náboženských představách (antického světa) jsou *logoi spermatikoi*, „semínka slova“ (doslova „slova semenná“), přičemž tímto „slovem“ je právě Slovo.

Svatý Pavel má pravdu, říká pravdu, ale jedno je na celé situaci přesto zarážející. „Poslechneme si tě příště“ reagují Pavlovi posluchači. I tato jejich zdrženlivá reakce odlišuje dnešní Pavlovu řeč od ostatních. Vždyť jindy zejména právě pohané tak velmi ochotně, často až zázračně ochotně naslouchali Pavlovu hlásání evangelia, otevírali se víře v Krista a stávali se křesťany. Zde víru přijali jen „někteří“, jmenovitě Diviš (to je ten, pod jehož jménem vznikne na přelomu 5. a 6. století ohromující dílo *Dionysia Areopagity* respektive *Pseudareopagity*) a žena jménem Damaris.

Proč tak malý úspěch, když tak pravdivá, brilantní a posluchačům vlastně velmi vstřícná a srozumitelná řeč? O důvodech se pochopitelně můžeme jen dohadovat, nicméně pokusme se o to, protože i odmítavá reakce je součástí Božího slova, hodná naší pozornosti.

Jedním z důvodů neúspěchu mohou být samozřejmě posluchači sami. Byli to filozofové a ti, kteří se o filozofické otázky nějak zajímali a žili jimi. A takových bylo v Aténách skutečně mnoho. Být filozofem anebo zajímat se o filozofii, o základní otázky po smyslu bytí, a hledat na ně odpovědi, je určitě něco dobrého. Nese však v sobě jedno nebezpečí: Že člověk se filozofií, poznáváním a pronikáním do stvořeného bytí natolik nadchne, že filozofie sama už natolik nasytí jeho mysl, jeho touhu po hlubším poznání, že přestane cítit potřebu postoupit dál, k bytí nestvořenému, k Bohu samotnému, ke vzkříšení z mrtvých. Takový posluchač, milovník filozofie, může být už natolik nasycen, že Pavlovo kázání vezme jen jako jeden z řady zajímavých názorů, nikoliv jako existenčně zásadní pozvánku ke kroku víry v Boha, ve vzkříšení mrtvých (to navíc platilo jak pro platonizující filozofii, tak i pro stoicismus a epikureismus – z různých důvodů – za nepřijatelnou představu).

Na toto úskalí je dobré pamatovat, aby se ti, kteří se zamilují do jinak překrásné filozofie, na ní samotné neulpěli, jí samotnou se neuspokojili, a nestali se tak podobnými již nasyceným Aténanům.

Ale důvod kupodivu nemusí být jen v posluchačích. Může být i v Pavlově řeči samotné. Ne že by nebyla pravdivá, ale jedno – oproti takřka všem jiným Pavlovým řečem, kázáním a listům – jakoby pomíjí: Kristův kříž. Je to snad jediná apoštolova řeč, kde není ani zmíněn. Ač je to jistě možné chápat jako apoštolovu snahu o přijatelnost zvěstování vzhledem k posluchačům a jako ohled na ně, přesto právě tato řeč je po svém pronesení tak málo účinná. Jinak nádherná Pavlova řeč se tak přímo stala biblickým ztělesněním malé účinnosti: Aténané se neobrátili, ve městě Pavel nezaložil žádnou církevní obec, do Atén neadresoval pak žádný ze svých listů. „Potom Pavel odešel z Atén a přišel do Korinta“ končí dnešní úryvek.

A i to je výmluvné, biblicky výmluvné: Skutečně nelze účinně hlásat Krista bez kříže. Nelze účinně hlásat Pána Ježíše bez jeho oběti, bez jeho krve prolité za naši spásu, bez smrti na kříži. Bez toho není zmrtvýchvstání pochopitelné. Zároveň ani nelze volat a zvat ke křesťanské víře bez nutnosti také nést kříž, kráčet v Kristových šlépějích, a tak také prolévat pro víru, dobro a lásku i krev vlastní. Zmrtvýchvstalý Kristus bez ran není celým Kristem, může být dokonce i zaměněn s falešným Kristem, Lžimesiášem, hlásání takového „Krista“ je neúplné, zavádějící, neautentické, a proto také tak často neúčinné. Především dlouhodobě neúčinné, na chvíli možná ano, ale jakmile přijdou různé těžkosti, trápení a protiventství, víra postavená na Kristu bez kříže prostě neobstojí, protože Kristus bez kříže není, Beránek vzkříšený si ponechal v nebi rány.

I proto je možná část současného tak často jen libivého zvěstování evangelia – i třeba nesmírně chytrého a jinak pravdivého hlásání, ale bez kříže, bez nutnosti nesení kříže – tak často neúčinná a prázdná. I proto je možná naše současná víra tak slabá a vratká, neboť i my sami možná chceme raději věřit jen v „neznámého boha“ bez kříže, i když mu už dáváme jméno „Pán Ježíš“...